

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۱۰۹۵۹

۸۷/۱/۱۰۷۲۹۸
۸۷/۱۲/۲۱

دانشگاه اصفهان

دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی

گروه مشاوره

پایان نامه کارشناسی ارشد رشته مشاوره گرایش خانواده

بررسی تأثیر آموزش انتخاب و کنترل گلاسز بر آزار عاطفی زوجین

در شهر اصفهان

استاد راهنما:

دکتر سید احمد احمدی

استاد مشاور:

دکتر محمدرضا عابدی

پژوهشگر:

نسترن براهیمی

مهرماه ۱۳۸۷

۱۰۹۳۴۹

کتابخانه مرکزی
دانشگاه اصفهان

۱۳۸۷ / ۱۲ / ۲۱

کلیه حقوق مادی مترتب بر نتایج مطالعات، ابتکارات
نوآوری‌های ناشی از تحقیق موضوع این پایان نامه
متعلق به دانشگاه اصفهان است.

دانشگاه اصفهان

دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی

گروه مشاوره

پایان نامه کارشناسی ارشد رشته مشاوره گرایش خانواده

نسترن براهیمی

تحت عنوان

بررسی تأثیر آموزش انتخاب و کنترل گلاسر بر آزار عاطفی زوجین

در شهر اصفهان

در تاریخ ۸۷/۷/۲۹ توسط هیأت داوران زیر بررسی و با درجه عالی به تصویب نهایی رسید.

۱- استاد راهنمای پایان نامه

دکتر سید احمد احمدی

با مرتبه علمی استاد

امضاء

۲- استاد مشاور پایان نامه

دکتر محمدرضا عابدی

با مرتبه علمی استادیار

امضاء

۳- استاد داور داخل گروه

دکتر مریم فاتحی زاده

با مرتبه علمی استادیار

امضاء

۴- استاد داور خارج از گروه

دکتر محمد باقر کجباف

با مرتبه علمی دانشیار

امضاء

امضای مدیر گروه

سپاسگزاری

سپاس و ستایش از آن اوست که همواره در لفظه لفظه زندگیم، مشمول لطف و رحمت بی منتهای او بوده ام.

صمیمانه ترین سپاس و قدردانی خود را خدمت استاد گرانقدرم جناب آقای دکتر سید امد احمدی تقدیم می دارم، بی شک راهنمایی های متعهدانه و حمایت های ایشان باعث پیشبرد مسیر تحقیق بوده است.

از محضر استاد بزرگوارم آقای دکتر محمد رضا عابدی به پاس مساعدت های علمی بی دریغشان سپاسگزارم.

همچنین از کلیه عزیزانی که در انجام این پژوهش مرا یاری رساندند به ویژه خانم دکتر مریم فاطمی زاده عضو هیأت علمی دانشگاه اصفهان و جناب آقای دکتر کیومرث فرحبخش کمال تشکر را دارم.

در پایان از سرکار خانم صادقی، مسئول مرکز مشاوره ی نوید و خانم مریم مسن زاده به خاطر حمایت های بی دریغشان سپاسگزارم.

چگونه شاکر نباشم خدای را که در همه حال با من است و به من نزدیک...

خدایا از تو مشکرم به خاطر همه چیز

به خاطر پدر و مادری که خالصانه و بی دریغ جویبار مهرشان نشا من است و به من آموختند که تو را دوست بدارم

همسری که در این راه دشواریا میگردم بوده و همواره مراد رسیدن به آرزوهای بلند پروازانه ام یاری می دهد

از تو مشکرم به خاطر نازنین و مریم که خلوت و تنهایی مرا با قلبهای مهربانشان معنای کنند

و مشکرم به خاطر

پر نیان با بوش و مهربانی که به من ارزانی داشتی تا محبت و عشق را به من بیاموزد

چکیده

هدف این پژوهش بررسی تاثیر آموزش انتخاب و کنترل گلاسر بر کاهش آزار عاطفی زوجین بوده است. روش این پژوهش نیمه تجربی از نوع پیش آزمون و پس آزمون با گروه کنترل بوده است. نمونه این پژوهش، ۳۰ زوج از زوجین مراجعه کننده به مراکز مشاوره اصفهان در سال ۱۳۸۷ بود که به صورت تصادفی در دو گروه آزمایش (۱۵ زوج) و کنترل (۱۵ زوج) جایگزین شدند. فرضیه اصلی این پژوهش عبارت بود از: آموزش انتخاب و کنترل گلاسر آزار عاطفی زوجین را کاهش می دهد. متغیر وابسته در این پژوهش آزار عاطفی بود که با پرسشنامه محقق ساخته آزار عاطفی ارزیابی شد. متغیر مستقل آموزش انتخاب و کنترل گلاسر بود که در نه جلسه تنظیم و آموزش داده شد. داده ها با استفاده از نرم افزار spss تحلیل شد. نتایج نشان داد که آموزش انتخاب و کنترل گلاسر آزار عاطفی را کاهش می دهد ($p < 0/01$). همچنین آموزش انتخاب و کنترل گلاسر ابعاد آزار عاطفی (آزار کلامی - انتقاد، غفلت - کناره گیری، سلطه گری، محدودیت اجتماعی) را کاهش داده است ($p < 0/01$).

کلید واژه ها: آموزش انتخاب و کنترل، آزار عاطفی، ابعاد آزار عاطفی.

فهرست مطالب

صفحه

عنوان

فصل اول: کلیات پژوهش

- مقدمه ۱
- ۱-۱ بیان مسأله ۲
- ۱-۲ اهمیت و ارزش پژوهش ۷
- ۱-۳ اهداف پژوهش ۸
- ۱-۴ فرضیه های پژوهش ۸
- ۱-۵ تعریف اصطلاحات ۹

فصل دوم: پیشینه پژوهش

- ۲-۱ آزار عاطفی ۱۱
- ۲-۲ ابعاد آزار عاطفی ۱۳
- ۲-۲-۱ آزار کلامی ۱۳
- ۲-۲-۲ طرد کردن ۱۴
- ۲-۲-۳ تحقیر ۱۴
- ۲-۲-۴ انتظارات نقشهای جنسی خشک / درخواست های ناچیز ۱۴
- ۲-۲-۵ کناره گیری بین فردی یا کناره گیری عاطفی ۱۵
- ۲-۲-۶ آزار اقتصادی ۱۵
- ۲-۲-۷ محدودیت اجتماعی ۱۶
- ۲-۲-۸ ایجاد ترس ۱۶
- ۲-۳ شیوع آزار عاطفی ۱۶
- ۲-۴ ویژگی آزار عاطفی ۱۷
- ۲-۵ ویژگی های شخص آزار گر ۱۸
- ۲-۶ آزار عاطفی در روابط پیش از ازدواج ۲۰
- ۲-۷ آزار عاطفی مردان (مردان قربانی آزار عاطفی) ۲۱
- ۲-۸ تفاوت آزار عاطفی و خشونت جسمی ۲۲
- ۲-۹ مقایسه تاثیر آزار عاطفی و آزار جسمی بر فرد ۲۲
- ۲-۱۰ عوامل موثر در آزار عاطفی ۲۳

عنوان	صفحه
۱-۱۰-۲ جنس	۲۳
۲-۱۰-۲ در آمد و وضعیت اقتصادی - اجتماعی	۲۴
۳-۱۰-۲ وضعیت شغلی - تحصیلی	۲۵
۴-۱۰-۲ تعداد فرزندان	۲۵
۵-۱۰-۲ مرد سالاری	۲۶
۶-۱۰-۲ شاهد آزار والدین بودن	۲۶
۷-۱۰-۲ مصرف مواد و الکل	۲۷
۱۱-۲ پیامدهای آزار عاطفی	۲۷
۱-۱۱-۲ اختلال استرس پس از سانحه	۲۷
۲-۱۱-۲ ترس	۲۸
۳-۱۱-۲ شکایات جسمانی	۲۸
۴-۱۱-۲ افسردگی - اضطراب	۲۹
۵-۱۱-۲ عزت نفس پایین	۲۹
۱۲-۲ عوامل مرتبط با آزار عاطفی	۳۰
۱-۱۲-۲ آزار عاطفی و سلامت	۳۰
۲-۱۲-۲ آزار عاطفی و خشونت جسمی	۳۰
۳-۱۲-۲ آزار عاطفی و رضایت	۳۱
۴-۱۲-۲ آزار عاطفی و ارتباط	۳۲
۵-۱۲-۲ آزار عاطفی و تعارض	۳۲
۶-۱۲-۲ آزار عاطفی و ارتباطات ناسالم	۳۴
۷-۱۲-۲ آزار عاطفی و آشفتگی و ترک رابطه	۳۴
۸-۱۲-۲ آزار عاطفی و تحمل	۳۵
۹-۱۲-۲ آزار عاطفی و دل‌بستگی	۳۷
۱۰-۱۲-۲ تغییرات آزار عاطفی در طول زمان	۳۸
۱۳-۲ نظریه های آزار	۳۸
۱-۱۳-۲ نظریه های اعمال آزار و خشونت	۳۹
۱-۱-۱۳-۲ نظریه انگیزه کنترل	۳۹
۲-۱-۱۳-۲ نظریه فمینیست	۳۹

- ۴۰ نظریه سبک دلبستگی ۳-۱-۱۳-۲
- ۴۱ نظریه فرهنگی ۴-۱-۱۳-۲
- ۴۱ نظریه انتقال بین نسلی خشونت ۵-۱-۱۳-۲
- ۴۲ نظریه شناختی ۶-۱-۱۳-۲
- ۴۲ نظریه انتخاب ۷-۱-۱۳-۲
- ۴۲ نظریه های آزار دیدگی و تحمل آزار ۲-۱۳-۲
- ۴۲ تئوری در ماندگی آموخته شده ۱-۲-۱۳-۲
- ۴۳ نظریه سندرم استکهلم ۲-۲-۱۳-۲
- ۴۴ نظریه وابستگی آسیب زا ۳-۲-۱۳-۲
- ۴۴ نظریه درک خویشتن ۴-۲-۱۳-۲
- ۴۴ نظریه خود - ارتقایی ۵-۲-۱۳-۲
- ۴۵ نظریه دلبستگی ۶-۲-۱۳-۲
- ۴۵ درمان آزار و خشونت زناشویی ۱۴-۲
- ۴۶ درمانهای زوجی ۱-۱۴-۲
- ۴۶ درمان سیستمی ۱-۱-۱۴-۲
- ۴۷ درمان سیستمی-رفتاری ۲-۱-۱۴-۲
- ۴۷ درمان شناختی - رفتاری ۳-۱-۱۴-۲
- ۴۸ درمان راه حل مدار برای درمان خشونت زوجین ۴-۱-۱۴-۲
- ۴۹ مدل زمینه فرهنگی ۵-۱-۱۴-۲
- ۴۹ مدل موسسه آکرمن ۶-۱-۱۴-۲
- ۵۰ مداخلات درمانی مبنی بر جنس ۲-۱۴-۲
- ۵۱ مدل امرج ۱-۲-۱۴-۲
- ۵۱ مدل هم اکنون خشونت و تجاوز به پایان می رسد ۲-۲-۱۴-۲
- ۵۲ مدل ارائه جهت گیری جدید به مردان آزارگر ۳-۲-۱۴-۲
- ۵۲ مدل دالات ۴-۲-۱۴-۲
- ۵۳ مدل رفتاری - شناختی ۵-۲-۱۴-۲
- ۵۳ بررسی سیر شغلی گلاسر ۱۵-۲
- ۵۳ مرحله اول ۱-۱۵-۲

عنوان	صفحه
۲-۱۵-۲ مرحله پالایش و روشن سازی.....	۵۴
۲-۱۵-۳ مرحله اطمینان و فعالیت	۵۴
۲-۱۶ نظریات گلاسر	۵۶
۲-۱۶-۱ تحول نظریه گلاسر از واقعیت درمانی تا نظریه انتخاب	۵۶
۲-۱۶-۲ واقعیت درمانی	۵۷
۲-۱۶-۳ نظریه کنترل	۵۸
۲-۱۶-۴ نظریه انتخاب	۵۹
۲-۱۷ مفروضه های نظریه انتخاب	۶۱
۲-۱۷-۱ انواع نیاز ها	۶۱
۲-۱۷-۱-۱ نیاز به بقا	۶۱
۲-۱۷-۲-۱ نیاز به عشق و تعلق خاطر	۶۲
۲-۱۷-۲-۳ نیاز به قدرت	۶۲
۲-۱۷-۲-۴ نیاز به آزادی	۶۳
۲-۱۷-۲-۵ نیاز به تفریح	۶۳
۲-۱۷-۲ دنیای کیفی	۶۴
۲-۱۷-۳ رفتار کلی	۶۵
۲-۱۷-۴ مصادیق رفتاری کنترل بیرونی	۶۵
۲-۱۷-۴-۱ هفت رفتار مهلك	۶۶
۲-۱۷-۵ مصادیق رفتاری تئوری انتخاب	۶۷
۲-۱۷-۵-۱ هفت رفتار مهرورزی	۶۷
۲-۱۸ آزار کلامی وسلطه گری از دیدگاه گلاسر	۶۸
۲-۱۹ تبیین مشکلات زوجین	۶۹
۲-۲۰ درمان از دیدگاه گلاسر	۷۰
۲-۲۰-۱ مداخله	۷۱
۲-۲۰-۲ زوج در مانی مبتنی بر واقعیت در مانی ساختماند	۷۳
۲-۲۰-۳ تکنیک دایره حل	۷۳
۲-۲۲ قسمت دوم: پیشینه پژوهش	۷۵
۲-۲۲-۱ تحقیقات صورت گرفته بر روی آزار عاطفی - تحقیقات داخلی	۷۵

عنوان	صفحه
۲-۲۲-۲ تحقیقات صورت گرفته بر روی آزار عاطفی - تحقیقات خارجی	۷۹
۳-۲۲-۲ تحقیقات صورت گرفته بر روی نظریه گلاسر - تحقیقات داخلی	۸۷
۴-۲۲-۲ تحقیقات صورت گرفته بر روی نظریه گلاسر - تحقیقات خارجی	۸۸
خلاصه فصل دوم	۹۱
فصل سوم : روش پژوهش	
۱-۳ روش پژوهش	۹۲
۲-۳ جامعه آماری	۹۳
۳-۳ نمونه و روش نمونه گیری	۹۳
۴-۳ ابزار پژوهش	۹۵
۵-۳ شیوه اجرا	۱۰۱
۶-۳ روشهای تجزیه و تحلیل آماری	۱۰۴
فصل چهارم : نتایج پژوهش	
۱-۴ یافته های اصلی	۱۰۵
۲-۴ یافته های فرعی	۱۱۹
فصل پنجم : بحث و نتیجه گیری	
۱-۵ خلاصه طرح و نتایج پژوهش	۱۲۰
۲-۵ بحث و نتیجه گیری	۱۲۰
۳-۵ اعتبار پژوهش	۱۳۵
۴-۵ محدودیت های پژوهش	۱۳۵
۵-۵ پیشنهادات	۱۳۵
۱-۵-۵ پیشنهادات کاربردی	۱۳۵
۲-۵-۵ پیشنهادات پژوهشی	۱۳۶
پیوستها	۱۳۷
منابع و مأخذ	۱۷۸

فهرست شکلها

عنوان	صفحه
شکل ۱-۴ نمودار میانگین آزار عاطفی در پیش آزمون، پس از آزمون و پیگیری در دو گروه آزمایش و کنترل.....	۱۰۶
شکل ۲-۴ نمودار میانگین آزار کلامی- انتقاد در پیش آزمون، پس از آزمون و پیگیری در دو گروه آزمایش و کنترل.....	۱۰۹
شکل ۳-۴ نمودار میانگین نمرات غفلت-کناره گیری در پیش آزمون، پس از آزمون و پیگیری در دو گروه آزمایش و کنترل.....	۱۱۱
شکل ۴-۴ نمودار میانگین سلطه گری در پیش آزمون، پس از آزمون و پیگیری در دو گروه آزمایش و کنترل.....	۱۱۴
شکل ۵-۴ نمودار میانگین محدودیت اجتماعی در پیش آزمون، پس از آزمون و پیگیری در دو گروه آزمایش و کنترل.....	۱۱۷

فهرست جدول ها

عنوان	صفحه
جدول ۱-۳ دیاگرام طرح پژوهش.....	۹۲
جدول ۲-۳ میانگین و انحراف معیار سن نمونه تحقیق به تفکیک جنسیت.....	۹۴
جدول ۳-۳ میانگین و انحراف معیار طول مدت ازدواج نمونه تحقیق.....	۹۴
جدول ۳-۴ توزیع نمونه بر حسب تحصیلات به تفکیک جنسیت.....	۹۵
جدول ۳-۵ جدول ضرایب همبستگی نمره کل و ابعاد عاطفی با ابعاد SCL-90-R.....	۹۷
جدول ۳-۶ جدول ضرایب همبستگی نمره کل و ابعاد آزار عاطفی با تعارض زناشویی و رضایت زناشویی.....	۹۷
جدول ۳-۷ نتایج روان سنجی تحلیل عوامل پرسشنامه آزار عاطفی.....	۹۸
جدول ۳-۸ وزن عاملی هر ماده در عوامل.....	۹۹
جدول ۳-۹ ماتریس همبستگی عوامل با نمره کل آزمون و با یکدیگر.....	۱۰۰
جدول ۳-۱۰ ضرایب آلفای کرونباخ ابعاد پرسشنامه آزار عاطفی.....	۱۰۱
جدول ۳-۱۱ ساختار جلسات آموزش به شیوه انتخاب و کنترل.....	۱۰۲
جدول ۴-۱ میانگین وانحراف استاندارد نمرات پیش آزمون، پس آزمون و پیگیری نمره کل آزار عاطفی.....	۱۰۶
جدول ۴-۲ نتایج آزمون لوین در مورد پیش فرض تساوی واریانسهای دو گروه در جامعه.....	۱۰۷
جدول ۴-۳ خلاصه نتایج تحلیل کوواریانس در مورد تاثیر عضویت گروهی و جنسیت بر آزار عاطفی در مرحله پیش آزمون و پیگیری.....	۱۰۷
جدول ۴-۴ میانگین وانحراف استاندارد نمرات پیش آزمون ، پس آزمون و پیگیری.....	۱۰۸
جدول ۴-۵ نتایج آزمون لوین در مورد پیش فرض تساوی واریانسهای دو گروه در جامعه.....	۱۰۹
جدول ۴-۶ خلاصه نتایج تحلیل کوواریانس در مورد تاثیر عضویت گروهی و جنسیت بر آزار کلامی-انتقاد در مرحله پیش آزمون و پیگیری.....	۱۱۰
جدول ۴-۷ میانگین وانحراف استاندارد نمرات پیش آزمون ، پس آزمون و پیگیری غفلت-کناره گیری.....	۱۱۱
جدول ۴-۸ نتایج آزمون لوین در مورد پیش فرض تساوی واریانسهای دو گروه در جامعه.....	۱۱۲
جدول ۴-۹ خلاصه نتایج تحلیل کوواریانس در مورد تاثیر عضویت گروهی و جنسیت بر غفلت-کناره گیری در مرحله پیش آزمون و پیگیری.....	۱۱۲
جدول ۴-۱۰ میانگین وانحراف استاندارد نمرات پیش آزمون ، پس آزمون و پیگیری سلطه گری.....	۱۱۳
جدول ۴-۱۱ نتایج آزمون لوین در مورد پیش فرض تساوی واریانسهای دو گروه در جامعه.....	۱۱۴

جدول ۴-۱۲ خلاصه نتایج تحلیل کوواریانس در مورد تاثیر عضویت گروهی و جنسیت بر سلطه گری در مرحله پیش آزمون و پیگیری	۱۱۵
جدول ۴-۱۳ میانگین وانحراف استاندارد نمرات پیش آزمون ، پس آزمون و پیگیری محدودیت اجتماعی.....	۱۱۶
جدول ۴-۱۴ نتایج آزمون لوین در مورد پیش فرض تساوی واریانسهای دو گروه در جامعه	۱۱۷
جدول ۴-۱۵ خلاصه نتایج تحلیل کوواریانس در مورد تاثیر عضویت گروهی و جنسیت بر محدودیت اجتماعی در مرحله پیش آزمون و پیگیری	۱۱۷

فصل اول

کلیات پژوهش

مقدمه

خانواده ها در معرض انواع آسیب ها و بحران ها از قبیل اختلاف و تعارض های زناشویی، کودک آزاری، فرزندان فراری و خشونت زناشویی^۱ قرار دارند. این بحران ها باعث می شود که خانواده نتواند به عملکرد اساسی خویش یعنی رابطه عاطفی و رعایت حقوق اعضا عمل کند (مشکاتی، ۱۳۸۱).

یکی از این بحران ها خشونت است که اگر به هر طریقی در خانواده تحقق یابد، باعث تزلزل و سستی خانواده می شود. با توجه به اینکه هسته اصلی و اساسی جامعه ایرانی را خانواده تشکیل می دهد، پدیده ای مثل خشونت در خانواده به عنوان یک آسیب جدی در نظر گرفته می شود چرا که خشونت از هر نوع آن می تواند مهمترین عامل از هم گسیختگی ساختاری بنیادی ترین بخش جامعه، یعنی خانواده باشد و وقوع آن بسیاری از کارکردهای خانواده سالم را از بین می برد (صالحی و صالحی، ۱۳۸۴).

خشونت در تمامی قومیت ها، نژاد، مذاهب و زمینه های اقتصادی اجتماعی روی می دهد، (انجمن روانشناسی آمریکا^۲، ۱۹۹۶). از میان انواع خشونت، آزار عاطفی^۳ بین زوجین بسیار شایع تر از انواع دیگر آن است و معمولاً خشونت جسمی، همزمان با آزار عاطفی روی می دهد (کوکر، اسمیت، بتا، کینگ و مک کئون^۴، ۲۰۰۰).

^۱. Marital violence

^۲. American Psychology Asociation

^۳. emotional abuse

^۴. Coker, Smith , Betha ,King & Mckeown,

آزار عاطفی در بین خانواده های ایرانی بسیار شایع است و نرخ آن در بین خانواده های تهرانی بسیار بالا گزارش شده است. این میزان، از میزان آن در برخی کشورها از جمله آمریکا بیشتر و با برخی کشورها برابر است (شمس اسفند آباد و امامی پور، ۱۳۸۲). آزار عاطفی به این دلیل که بین زوجینی که خشونت جسمی ندارند روی می دهد و بدلیل سهل الوصول بود، با فراوانی بیشتری نسبت به آزار جسمی در بین زوجین اتفاق می افتد (واکر^۱، ۱۹۸۴ به نقل از شیلی^۲، ۱۹۹۹).

آزار عاطفی یکی از عوامل اصلی و عمده ناکارآمدی خانواده و اشکال در روابط زوجین است، این رفتار با اثر مخربی که بر روی خانواده دارد یکی از علل اصلی طلاق و جدایی محسوب می شود. آزار عاطفی بین زوجین اغلب توسط سایرین انکار شده یا نادیده گرفته می شود، و فقط در صورتی که یکی یا هر دو زوج به شدت آسیب ببینند با آنها همدردی می شود (انجل^۳، ۲۰۰۳).

آزار عاطفی یکی از موضوعات مهم و قابل بررسی است. بیشتر قربانیان گفته اند که آزار عاطفی بسیار زیان بارتر از خشونت جسمی بوده و تاثیرات شدید تری نسبت به خشونت جسمی در فرد باقی می گذارد (فولینگ^۴ استاد، روتلج، برگ، هاوس و پالک^۴، ۱۹۹۰) و همچنین یکی از عوامل اقدام به ترک همسر و پایان بخشیدن به ازدواج است (آریاس^۵، ۱۹۹۹).

۱-۱- بیان مساله

خشونت عبارتست از هرگونه سوء رفتار جسمی، کلامی، جنسی و عاطفی که نسبت به شخص دیگر اعمال شود و به سلامتی و عزت نفس فرد آسیب وارد کند (کار، ۱۳۸۴). در میان انواع خشونت، خشونت خانوادگی پدیده ای است که کمتر به آن توجه شده است. در ۲۰ سال اخیر به این حقیقت که خشونت در خانه مشکل بزرگ و مهمی است، پی برده اند و این مسئله در اولویت مسائل مورد بحث بین المللی قرار گرفته است. در کنفرانس جهانی بین المللی زنان در سال ۱۹۷۵ که در مکزیکو برگزار شد مساله کشمکش های موجود در خانواده مطرح گردید. در پیشرفته ترین کشورهای جهان، زنان و کودکان با تبعات و عوارض ناشی از خشونت، در زندگی خانوادگی روبرو هستند، و آزارهای جسمی و روانی، تندرستی، سلامت عقل، تعادل عاطفی و روانی آنها را به خطر می اندازد. عمده ترین مسئله در همسر آزاری، بد رفتاری و خشونت با زبان است که در حیطه آزار

^۱. Walker

^۲. Schlee

^۳. Engel

^۴. Follingstad, Rutledge, Berg, Hause & Polek

^۵. Arias

روانی قرار دارد، همسران بدرفتار غالباً از خانواده ای هستند که رفتارهای خشن در بین آنها عادی بوده و شخص در دوران کودکی شاهد بدرفتاری و کتک خوردن اعضای خانواده مخصوصاً زن ها بوده است. همسر آزارگر زن را مال خود می داند و در مواردی که میل به استقلال در زن زیاد می شود، بر خشونت و رفتار پرخاشگرانه مرد افزوده می شود. زنی که در چنین شرایطی زندگی می کند معمولاً وابسته است و احساس می کند که بدون مرد قادر به ادامه زندگی نیست (نجاتی، ۱۳۸۱).

خشونت زناشویی معمولاً به چهار شیوه عمده اعمال می گردد. ۱- جسمی ۲- کلامی ۳- عاطفی ۴- جنسی (رئسی سرتشیزی، ۱۳۸۱). از بین انواع خشونت، نوع عاطفی آن هم شایع تر است (سیف ربیعی، رمضانیه تهرانی و حتمی، ۱۳۸۱) و هم اثرات ناشی از آن مخرب تر از خشونت جسمی است (گامبوا^۱، ۲۰۰۶).

تعاملات نامناسب و ناکارآمدی که زوجین درگیر آن می شوند در همان چند سال اول ازدواج منجر به افزایش پرخاشگری های زبانی در رابطه زوجین می شود (اولیری^۲، ۱۹۸۹، به نقل از هالفورد^۳، ۱۳۸۵، ترجمه تبریزی و همکاران). الگوی رفتاری آزار عاطفی از قبیل اهانت کردن، بیزاری، ترس یا کناره گیری عاطفی از همسر پیش بینی کننده فروپاشی رابطه و گامهایی در جهت جدایی زوجین است (گاتمن^۴، ۱۹۹۶، به نقل از هالفورد، ۱۳۸۵، ترجمه تبریزی و همکاران).

آزار عاطفی را می توان هرگونه رفتاری که برای سلامت همسر زیان آور باشد یا هرگونه رفتاری که به قصد آسیب رساندن به سلامتی همسر صورت پذیرد تعریف کرد (تالمن^۵، ۱۹۹۲، به نقل از تریمل^۶، ۲۰۰۶). در ایران آزار عاطفی هرگونه رفتاری است که شرافت و آبرو و اعتماد به نفس فرد را خدشه دار می سازد. این رفتار به صورت انتقاد ناروا، تحقیر، بددهانی، تمسخر، توهین، فحاشی، متلک، تهدید به طلاق یا ازدواج مجدد اعمال می شود (کار، ۱۳۸۱).

آزار عاطفی می تواند ابعاد گوناگونی داشته باشد از جمله: آزار کلامی: در این مورد شخص آزارگر بر همسر خود اسم میگذارد، او را به نامهای ناروا صدا می زند، عبارات کنایه آمیز، نیش دار و طعنه آمیز بکار می برد تا عزت نفس همسر خود را بی ارزش جلوه دهد که معمولاً همراه با تحقیر صورت می گیرد (هامامرمن و برنت^۷، ۲۰۰۰). احاطه محدود کننده^۱: شامل رفتارهایی است که به قصد ایجاد محدودیت ارتباطی و در قید و

¹. Gamboa

². O. Leary

³. Holford

⁴. Gotman

⁵. Tolman

⁶. Treimel

⁷. Hamamrman & Bernet

بند گذاشتن همسر صورت می گیرد (مورفی و هوور^۲، ۲۰۰۱). در این نوع آزار، فرد آزارگر، همسر خود را از تعاملات اجتماعی طبیعی محروم می کند و جلوی ایجاد روابط دوستانه او با دیگران را می گیرد. کناره گیری و اجتناب^۳ شامل: روشهای اجتناب و دریغ داشتن حمایت‌های عاطفی از همسر می باشد. شخص آزارگر همسر خود را از صمیمیت، واکنش مناسب و شایسته بی نصیب می کند (هامارمن و برنت، ۲۰۰۰). سلطه گری و ارباب که به قصد ایجاد ترس در قربانی از طریق تهدید به پرخاشگری انجام می گیرد (مورفی و هوور، ۲۰۰۱). شخص آزارگر جوی مملو از ترس و تهدید ایجاد می کند و گاهی همسر خود را با چاقو یا اسلحه تهدید می کند (هامارمن و برنت، ۲۰۰۱).

آزار عاطفی به دلیل ایجاد استرس مزمن تاثیر زیان بارتری از خشونت جسمی بر جای می گذارد. بدن در مواجهه با استرس حاد با افزایش موقتی هورمون های اپی نفرین و نوراپی نفرین از خود دفاع می کند اما در آزار عاطفی استرس حاد نیست بنابراین فعالیت استرس مزمن از بدن دفاع نمی کند لذا آسیب شدیدتر است (اریکسن الف، مورسون و آرسین^۴، ۱۹۹۹، به نقل از ناپولیتانو^۵، ۲۰۰۵).

زنان آزار دیده عاطفی سلامت پایین تری نسبت به زنانی دارند که مورد آزار قرار نگرفته اند (ساکت و ساندرز^۶، ۱۹۹۹). از جمله عواقب منفی آزار عاطفی برای سلامتی زوجین، اضطراب، افسردگی، ترس مرضی و عزت نفس پایین می باشد (واکر، ۱۹۹۳، به نقل از شیلی^۷، ۱۹۹۹). آزار عاطفی می تواند منجر به نشانه های افسرده خوئی، شکایات جسمانی، خستگی مزمن، سردرد، مشکلات معده ای روده ای و کمر درد شود (علی^۸ و همکاران، ۲۰۰۰). حتی در بسیاری موارد آزار عاطفی می تواند پیش بینی کننده اختلال استرس پس از ضربه (آریاس و پیپ^۹، ۱۹۹۹)، افسردگی و اضطراب (بالدری^{۱۰}، ۲۰۰۳، کاتز^{۱۱} و آریاس، ۱۹۹۹)، باشد.

آزار عاطفی بین زوجین می تواند علت آسیبهای روانی شدید باشد. قربانیان آزار عاطفی ممکن است از افسردگی، اضطراب، افکار خودکشی، عزت نفس پایین، ترس، کاهش اعتماد و اختلال استرس پس از ضربه رنج ببرند (جردن، نیتزل، واکر و لوگان^{۱۱}، ۲۰۰۴، به نقل از لیندا^{۱۲}، ۲۰۰۷). افرادی که قربانی آزار عاطفی توسط همسر می

¹. Restrictive engulfment

². Murphy & Hoover

³. Hostile withdrawal

⁴. Eriksen, Olf, Murison & Ursin

⁵. Napolitano

⁶. Sackett & Saunders

⁷. Ali

⁸. Pape

⁹. Baldry

¹⁰. Katz

¹¹. Jordan, Nietzel & Logan

¹². Linda

شوند مجبورند بهای آن را با از کار افتادگی ادراکی، از بین رفتن اعتماد به نفس، عدم کفایت در مدیریت خانواده، تقلیل جاه طلبی در محیط کار، گریز از مشارکت در امور اجتماعی، بازسازی رفتار خشونت آمیز در بچه ها، عدم موفقیت کودکان در تحصیل، پناه بردن به داروهای روان گردان، مواد مخدر، الکل و از دست دادن اعتبار خانوادگی و اجتماعی پردازند (کار، ۱۳۸۱).

آزار عاطفی با عدم رضایت از ازدواج رابطه دارد. در رابطه ای که آزار عاطفی وجود دارد هم زن، هم مرد احساس رضایت کمتری از رابطه شان دارند و این عجیب نیست که نارضایتی در روابطی مشاهده شود که محدودیت اجتماعی، تحقیر، ترس و فاصله عاطفی وجود دارد (گوئرل^۱، ۲۰۰۵).

آزار عاطفی مخفیانه و بی سر و صدا فرد را مورد آزار قرار می دهد. این ویژگی غیر آشکار، به آزار عاطفی این اجازه را می دهد که نامرئی باشد و برای کسانی که خارج از این رابطه هستند قابل دیدن نباشد. اگر آزار عاطفی نادیده گرفته شود می تواند سالها ادامه پیدا کند (جوردن و همکاران، ۲۰۰۴، به نقل از لیندا، ۲۰۰۷)، در سکوت و بی سروصدا، افکار، احساسات و ادراک همسر را مورد حمله قرار دهد و فرد خشن به افزایش کنترل همسر و شدت بخشیدن به خواسته هایش ادامه دهد. قدرت تاثیر آزار عاطفی می تواند بسیار زیاد باشد زیرا به علت مخفیانه بودن مانع از اعمال دخالت و مداخله شخص دیگری در آن می شود و امکان حمایت توسط سیستم های قانونی را نیز تقریباً غیرممکن می کند (بارکز و بویی^۲، ۲۰۰۶).

آزار عاطفی وسیله قدرتمند بی نظیری برای رسیدن به نتایج دلخواه فرد اعمال کننده ی آزار است. برعکس خشونت جسمی که مشخص و عینی است، ظرافت آزار عاطفی تشخیص، گزارش و مداخله در آن را مشکل می کند و این ظرافت موضوع باعث شده که در روابط و تعاملات زوجی به صورت نا مشهود عمل کند و مرکز توجه واقع نشود. آزار عاطفی به این دلیل که ساختار سلسله مراتبی مبتنی بر جنس را تشدید می کند و کنترل های اجتماعی بر زنان را بسیار زیرکانه و موزیانه تر از خشونت جسمی اعمال می دارد، مشکل آفرین است و توجه خاصی می طلبد (لیندا، ۲۰۰۷).

وقتی زندگی زناشویی ناخوشایند باشد، نه فقط مرد و زن بلکه فرزندان هم عذاب می کشند. خصومت های زناشویی سطح استرس بچه ها را به طور مزمن بالا می برد. کودکانی که در خانواده های دارای خصومت زناشویی زندگی می کنند در نوجوانی در مقایسه با همسالان خود بیشتر دچار فرار از مدرسه، افسردگی، طرد از سوی همسالان، مشکلات رفتاری (بویژه پرخاشگری)، پیشرفت کم در مدرسه و حتی شکست در تحصیل می

^۱.Goerl

^۲.Burks & Bobbie